

Botanický výskum v Tatrách a podtatranskej oblasti v rokoch 1949-69

L. PACLOVÁ

Želivská 342, 394 46 Červená Řečice, Česká republika

Krátko pred uzákonením Tatranského národného parku a po jeho vzniku obnovil Emil Hadač botanický výskum v Tatrách, prerušený vojnovými rokmi. Nadviazal na aktivity botanikov v dvadsiatych a tridsiatych rokoch, najmä W. Szafera, B. Pawlowského, K. Dominu, V. Krajínu, J. Dostála a J. Suzu. Vytvoril pracovný tím, ktorého hlavným cieľom bola síce terénna príprava expedície na Island, ale súčasne sa venoval spracovaniu flóry a vegetácie Temnosmrečinskej doliny. Tým významne rozšíril botanické poznatky o Tatrách, najmä opisom vzácných rašeliniskových porastov s druhmi pápercom alpínskym (*Baeothryon alpinum*) a pápercom trsnatým (*Baeothryon caespitosum*). Tieto cenózy sú v Tatrách zatiaľ známe iba z Temnosmrečinskej doliny.

V rokoch 1950-53 sa v TANAP-e uskutočnili desiatky botanických exkurzií. Ich cieľom bola terénna výuka vysokoškolákov, získavanie floristických údajov a zber herbárového materiálu.

Botanický výskum, priamo zameraný na národný park, sa plne rozvinul až od roku 1954, po zriadení Výskumnej stanice (ďalej VS) pri Správe TANAP-u a Komisie pre koordináciu výskumu vo Vysokých Tatrách pri Poradnom zbore (Ďalej PZ) TANAP-u. Výskumu sa ujali iniciatívni botanici Jan Šmarda z brnenskej univerzity a Emil Hadač z Vyššej pedagogickej školy v Plzni. Za Tatzaňsku Staciju Naukowu sa výskumu zúčastnila Zofia Radwańska-Paryska, za Tatranské múzeum Libuše Pačlová, dokumentátorka Božena Mrhová a správkyňa terénnej stanice TANAP-u (bývalá chata Plesnivec) Eva Růžičková, ktorá tiež obsluhovala meteorologickú stanicu. Pracovným územím bola Dolina Siedmich prameňov v Belianskych Tatrách, botanikom známa už od konca 18. storočia. Pre jej floristickú bohatosť ju K. Domin nazval Holubyho dŕ, na počesť významného slovenského botanika. J. Šmarda a E. Hadač vypracovali plán komplexného botanického výskumu na roky 1955-60. Plán bol schválený vedúcim VS TANAP-u Ing. J. Somorom aj predsedom Komisie pre koordináciu výskumu vo Vysokých Tatrách Doc. J. Futákom. Doc. Futák sa síce osobne výskumu nezúčastnil, ale práce podporoval a sledoval. Výhodou pre výskum v Doline Siedmich prameňov boli pracovné a ubytovacie možnosti priamo v teréne, v spomenutom objekte TANAP-u. Pracovalo sa po celý rok vo dvoch skupinách, vedenými J. Šmardom a E. Hadačom. Každú skupinu tvorili odborníci a v lete aj vysokoškolskí študenti. V letných mesiacoch boli skupiny

najpočetnejšie, až vyše 20-členné a na chate sa striedali. Na niekoľko exkurzií bol prizvaný v roku 1956 B. Pawlowski, autor prvých geobotanických prác z Tatier. Tým sa umožnili odborné konzultácie priamo v teréne, ako aj prax našich študentov na Jagelonskej univerzite v Krakove.

Výskumná skupina E. Hadača sa striktnie pridžala územia Doliny Siedmich prameňov. J. Šmarda s časťou odborníkov orientačne preskúmal aj vegetačné pomery hrebeňa Belianskych Tatier, od Kobyliho vrchu až po vrcholy Ždiarskej vidly a Havrana, so zreteľom na pôvodné aj náhradné spoločenstvá. Na návrh Výskumnej stanice TANAP-u viedol J. Šmarda v rokoch 1958-61 výskum flóry a vegetácie Červených vrchov, s cieľom získať porovnávací materiál medzi východnou a západnou dolomiticko-vápencovou časťou Tatier. Navyše bolo potrebné opísať stav pastvou veľmi devastovanej Tomanovej doliny pred jej zalesnením kosodrevinou, ktoré riadil vedúci VS TANAP-u J. Somora.

Vďaka široko založenému výskumu je Dolina Siedmich prameňov v súčasnosti najpodrobnejšie spracovaným územím v Tatrách. Práce obidvoch skupín boli zamerané na štúdium floristických pomerov, na ekológiu a cenológiu nižších aj vyšších rastlín. Ďalej sa preskúmali pôdne, hydrologické a mikroklimatické pomery doliny. Zvláštna pozornosť sa venovala štúdiu vplyvu snehovej pokrývky na rozloženie rastlinných spoločenstiev a odtrhových ploch lavín. Poznatky sa využili pri zalesňovaní odtrhových plôch. Výsledkom štúdia náhradných spoločenstiev boli návrhy pre postupy k zamedzeniu ich šírenia. Podobne sa venovala pozornosť erozívnym ryhám, vrátane návrhov na ich spevňovanie. Výsledky prác obidvoch skupín (Hadač-Šmarda) boli postupne publikované v Zborníkoch TANAP-u, Biológii, Biologických prácach a v iných odborných časopisoch. Knižne bolo vydaných 7 prác.

Popri intenzívnej práci v Tatrách sa J. Šmarda venoval v rokoch 1955-58 aj flóre, vegetácii a výškovým vegetačným stupňom Spišskej kotliny s príslušným Vikartovsko-Gánovským chrbátom. S ním spolupracovali L. Pačlová a B. Mrhová. Osobitná pozornosť sa venovala reliktným lokalitám dealpínov z čias založenia Tatier a reliktným lokalitám xerotermej vegetácie Spiša z teplejších období interglaciálov a postglaciálu, slanomilnej flóre travertínov, vzácnym slatinným porastom Spiša a najzachovalejším rašeliniskám na úpätí Východných Tatier. Detailným štúdiom vegetačných pomerov tohoto širšieho územia vynikli mnohé súvislosti a vzťahy rastlinstva Tatier k vegetácii ich úpätia, najbližšieho predhoria a Spišskej kotliny. Nezávisle na uvedenom komplexnom botanickom výskume, plánovanom VS TANAP-u, prebiehal v Tatrách ešte algologický výskum, vedený B. Fottom. Výskumu lišajníkov sa venovali

A. Vězda, J. Nádvorník a Z. Černožorský. Výsledky výskumov sú publikované v Zborníkoch TANAP-u a špecializovaných odborných časopisoch.

Samostatnou úlohou bol botanický výskum subniválneho stupňa Vysokých Tatier (2 300 - 2 655 m n.m.), ktorým sa zaoberala L. Pačlová so spolulezcami B. Mrhovou a J. Pačlom. V rokoch 1955-59 vykonala súpis vyšších rastlín na 70-tich štítoch Vysokých Tatier, spomedzi nich je 37 vrcholov vo výškovom rozmedzí 2 400 - 2 655 m n.m., zvyšok tvoria vybrané lokality s pomerným zastúpením kyslých aj mylonitových podkladov. V ďalších rokoch bol výskum v subniválnom stupni zameraný na štúdium rastlinných spoločenstiev. Výsledky prác sú publikované v Zborníku TANAP-u číslo 19 a 21.

Osobitná pozornosť bola venovaná súpisu nižších aj vyšších rastlín a rastlinných spoločenstiev na mylonitoch (Z. Radwańska-Paryska, L. Pačlová,

J. Šmarda, J. Foltínová, A. Vězda). V tomto výskume pokračujú mladší botanici aj v súčasnosti.

Záverom možno povedať, že pri dvadsiatom výročí založenia TANAP-u v roku 1969, botanici mohli predložiť ucelený obraz vegetačných pomerov Vysokých a Belianskych Tatier, ich úpätia, v nadväznosti na ich predhorie. Výsledky výskumu sa využili pri spracovávaní Konceptie ochrany a tvorby krajiny TANAP-u, Územného priemetu funkcií z hľadiska ochrany prírody v širšej tatranskej oblasti so zreteľom na TANAP, návrhov na vyhlásenie štátnych prírodných rezervácií, atď. Výsledky prác poslúžili aj pri organizovaní domácich a medzinárodných exkurzií, pri školeniach pedagógov, strážcov TANAP-u a členov Horskej služby Tatranského národného parku.

Od sedemdesiatych rokov bol botanický výskum orientovaný na Západné Tatry, dovtedy pomerne málo spracované.